

Motion till riksdagen 2016/17:3031

av **Bengt Eliasson m.fl. (L)**

Från omsorg till förväntningar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nya direktiv till LSS-utredningen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att dra tillbaka uppdraget till Försäkringskassan om att bryta utvecklingen av antalet timmar inom assistansersättningen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta bort småföretagsundantaget när det gäller bristande tillgänglighet som en form av diskriminering och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samordning kring för tidigt födda barn och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga skollagen vad gäller fysisk tillgänglighet i skollokaler och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärare ska ha grundläggande kunskaper om elever med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rektorsutbildningen ska innehålla krav på kunskaper om elever med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en aktiv fritid för personer med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

För liberaler är det en självklarhet att människor är olika. Vi har olika kön, könsidentitet, sexuell läggning, ålder, härkomst och livsåskådning men också skiftande funktionalitet. Var fjärde svensk uppger sig ha någon form av funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättningar finns i alla åldrar, klasser och yrkesgrupper, lever i staden och på landet, ensamma och i familjer, arbetar, är studerande, arbetslösa och

sjukpensionärer, har olika värderingar och intressen, det vill säga är precis som alla andra.

När man talar om personer med funktionsnedsättning handlar det alltså inte om en homogen grupp av individer som det är synd om, som står utanför, som ska tas om hand eller som är utsatt. Det handlar om människor som finns överallt, här och nu, med ambitioner och livsdrömmar. Människor med förutsättningar som i vissa avseenden kan skilja sig från majoritetens, men som är en viktig del av samhällsgemenskapen och har rätt till delaktighet i den. Funktionshinderspolitik handlar om att förverkliga den rätten och om självständighet och självbestämmande. En liberal politik innebär att skapa förutsättningar för att alla ska kunna bli sitt bästa jag, också de som har funktionsnedsättningar.

Denna motion innehåller förslag för att värna och utveckla LSS-reformen, för tillgänglighet i allmänhet och i skolan i synnerhet. Den innehåller också förslag om hälsa för personer med funktionsnedsättning. Det pågår ett arbete i Liberalerna för att utveckla vår funktionshinderspolitik, och vi kommer att återkomma på viktiga områden som inte behandlas här, som till exempel jobbpolitiken och om hjälpmedel.

Liv på lika villkor – värna och utveckla LSS-reformen!

Att leva ett liv på lika villkor handlar om så mycket mer än att kunna gå på toaletten, få i sig mat och få kläder på kroppen. Det individuella stödet måste alltid anpassas till individens behov och egna önskemål. År 1993 beslutade riksdagen om LSS. Det mest uppmärksammade inslaget i reformen var införandet av rätt till personlig assistans. Tanken var just att människor som dagligen är beroende av olika stödinsatser skulle få ett reellt inflytande över sin livssituation, till exempel över vem som skulle ge hjälpen.

Gradvisa förändringar har dock inskränkt och urholkat denna frihetsreform så att den inte längre har det innehåll som var tänkt.

Det finns en stor oro hos personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga idag, en oro över att förlora sina personliga assistenter och sin frihet. Företrädare för funktionshindersorganisationer beskriver assistansen som akut hotad.

Nya direktiv till LSS-utredningen

Den utredning som regeringen nyligen tillsatt för att se över LSS (dir. 2016:40) har spätt på oron i stället för att skingra den. Uppdraget är uttryckligen att kostnaderna för LSS ska minska – utan att man först gjort någon analys om varför de är högre än man räknade med vid reformens införande. I direktiven nämns ordet ”kostnader” 41 gånger, ”valfrihet” inte någon gång, och det enda resonemanget om ”goda levnadsvillkor” handlar om hur man ska kunna snäva in och begränsa vad det innebär.

Liberalerna motsätter sig inte en utredning av LSS-reformen, tvärtom. Den är lappad och lagad, samtidigt som samhället och situationen för personer med funktionsnedsättningar förändrats. Men utredningens fokus måste skifta från kostnadsbegränsningar till hur personer med omfattande funktionsnedsättningar ska få bästa möjliga förutsättningar att leva som andra.

Utredningen bör få förnyade direktiv, där utgångspunkterna är följande:

- Personkretsarna bör utgå från behov, inte från diagnoser.
- Insatskatalogen bör ses över. Gränsdragningarna mellan olika insatser inom och utanför LSS behöver bli mer flexibla.

- Huvudmannaskapet för insatserna bör ses över, särskilt det delade huvudmannaskapet för personlig assistans. Oavsett huvudmannaskap behöver likvärdigheten över landet öka, och den som flyttar från en kommun till en annan ska inte behöva oroa sig för att förlora sitt stöd enligt LSS.
- Begreppet ”grundläggande behov” behöver förtydligas. Det har genom domar och politiska beslut avgränsats på ett otillfredsställande sätt och getts alltför mycket av ett omsorgsperspektiv i stället för ett delaktighetsperspektiv. Till de grundläggande behoven bör också räknas behov av hjälp för att kunna vara delaktig i samhället, till exempel att arbeta, studera eller ha annan meningsfull sysselsättning, att vara förälder samt att inneha förtroendeuppdrag.
- Syftet med LSS är att personer med omfattande funktionsnedsättningar ska kunna leva som andra. Vad goda levnadsvillkor är, är olika för olika människor, och insatserna kan därför svårligen standardiseras.
- Samordningsbestämmelser behöver ses över och göras flexibla. Det är en rimlig princip att personer inte ska få dubbla stöd, men det får inte leda till fragmentisering. Kontinuitet för den enskilde bör vara vägledande.
- Det ska finnas valfrihet för alla insatser enligt LSS, mellan olika aktörer och över kommungränser.

Utredaren bör även få möjlighet att lägga förslag som omfattar andra offentliga stöd och insatser till personer med funktionsnedsättning, som hjälpmedel, bilstöd och olika arbetsmarknadspolitiska insatser, om det har relevans för bättre måluppfyllelse enligt LSS.

Varje översyn av kostnader måste också ta hänsyn till alternativkostnader. I en undersökning från STIL om personer som förlorat sin assistansersättning från Försäkringskassan och i stället fått stöd genom kommunen framgår att anhörigas insatser ökat från 18 timmar i veckan till 34. Det innebär rimligen stora begränsningar för både den assistansberättigades frihet, för de anhörigas frihet och för bådas möjlighet att förvärvsarbeta. Den genomsnittliga timkostnaden för hemtjänst är mer än dubbelt så hög som timkostnaden för assistans. Varje kalkyl som bygger på besparingar genom att någon ska få hemtjänst i stället för personlig assistans innebär att de ska få mycket mer begränsat stöd än tidigare.

Personlig assistans är en stor post i statens budget. Den ger också mycket tillbaka. Det viktigaste är naturligtvis sådant som inte går att mäta i pengar, som ett värdigt liv för de allra mest utsatta. Att leva, inte bara överleva. Men den innebär också att personer med assistans kan arbeta och betala skatt, och att deras anhöriga kan delta fullt ut på arbetsmarknaden. Därutöver är yrket som personlig assistent ett vanligt första jobb, och en bra väg in på arbetsmarknaden.

Värna LSS på kort sikt

Utredningen är angelägen, men det behövs också åtgärder på kort sikt för att skingra oron och för att säkra innehållet i LSS i allmänhet och för den personliga assistansen i synnerhet. Det behövs tydliga besked att personer med omfattande funktionsnedsättningar ska få möjlighet att leva, inte bara överleva. Regeringen bör dra tillbaka det uppdrag som gavs i 2016 års regleringsbrev till Försäkringskassan om att den ”ska bidra till att bryta utvecklingen av antalet timmar inom assistansersättningen”. Uppdraget är tveksamt i princip, eftersom Försäkringskassans självständighet vad gäller beslut i ett ärende som rör myndighetsutövning mot en enskild är skyddad i grundlag

(regeringsformen 12 kap. 2 §). Det är också tveksamt i sak, eftersom den riskerar att leda till att personer med stort behov av stöd inte får den hjälp de behöver och enligt lag har rätt till.

Liberalerna har hittills accepterat uteblivna och låga uppräknings av schablonersättningen för assistans de senaste åren, eftersom det har pågått ett arbete med att reformera ersättningssystemet så att det blir rättvist, rättssäkert, förutsägbart och långsiktigt hållbart. Detta arbete tycks dock helt ha avstannat. Att långsamt urholka ersättningsnivåerna kommer inte att lösa några av de problem som finns med dagens modell. Tvärtom har de nu blivit så låga att många seriösa assistansanordnare har svårt att bedriva verksamhet med rimlig kvalitet.

Försäkringskassan har förvarnat kommunerna att de behöver ha beredskap att med kort varsel ta över assistans från anordnare som ger upp. Snart är det bara kommunerna och de allra största assistansföretagen som klarar de allt tuffare villkoren, och då försvinner en av grundtankarna med LSS, valfriheten.

Liberalerna lägger i vår budgetmotion 1 000 miljoner kronor mer än regeringen på assistansersättning för att värna reformen.

Bekämpa fusk, inte personer med funktionsnedsättning

Det förekommer fusk, ibland i form av omfattande och organiserad kriminalitet där mångmiljonbelopp förskingrats, samtidigt som personer med funktionsnedsättning vanvårdats. Det ska det vara nolltolerans emot, och Liberalerna har medverkat till flera skärpningar i regelverken för att komma åt det. Men det förklarar troligen bara en mycket liten del av kostnadsökningarna. Trots att Försäkringskassan gör systematiska uppföljningar och är skyldiga enligt lag att polisanmäla allt som förefaller vara fusk, hittar man ganska lite. 2015 uppgick återkrav och skadestånd inom assistansersättningen till 38,9 miljoner kr.

Regeringens strategi och fokus mot fusk och felaktigheter är missriktad. I stället för att rikta in arbetet mot dem som är oseriösa eller kriminella, stramas villkoren åt för dem som verkligen behöver stöd. Samtidigt försämras villkoren för seriösa företag i assistansbranschen, så att de får allt svårare att göra ett bra jobb.

Delaktighet i samhället på lika villkor

Att kunna gå ut och äta med sina vänner, besöka utställningar och gå på bio och teater, delta i seminarier, vara föreningsaktiv eller träna för att må bra är en viktig del av livet. Möjligheten till delaktighet stoppas dock allt för ofta av bristande tillgänglighet. Det kan handla om allt från otillgänglig information till hinder i den fysiska miljön.

Sedan år 1966 finns bestämmelser om tillgängligt och användbart byggande. Riksdagen beslutade år 1999 att enkelt avhjälpna hinder i befintlig miljö skulle vara borta senast vid utgången av år 2010. Det målet nåddes inte. Det finns visserligen byggregler, en lag om kollektivtrafik och andra regelverk som ställer tydliga krav på tillgänglighet, men likväl utformas samhället fortfarande på ett sätt som utestänger. Många utestängs från det gemensamma samtalet då debatter inte teckenspråkstolkas, då möten ordnas utan hörselteknisk utrustning, då information inte finns tillgänglig i punktskrift eller digitalt.

Liberalerna var starkt pådrivande för att bristande tillgänglighet ska vara en form av diskriminering i diskrimineringslagen, vilket blev verklighet 2015. Det innebär att det

nu finns en lagstiftning som utgår från de individer som missgynnas när regelverk inte efterlevs och skäliga anpassningsåtgärder inte vidtas. Den enskilde kan då gå till domstol och få saken prövad.

Vi välkomnar att regeringen remitterat förslag om att ta bort det så kallade småföretagsundantaget, och förutsätter att lagförslaget bereds skyndsamt. Lagen innebär i sak inte att kraven på tillgänglighet skärps, utan att det införs en individuell klagorätt när näringsidkare inte följt tillgänglighetskrav i till exempel plan- och bygglagen. Därutöver måste kraven på åtgärder vara skäliga, och hänsyn ska tas till bland annat de ekonomiska och praktiska förutsättningarna hos företaget. Verksamheten måste kunna bära kostnaden för tillgänglighetsökande åtgärder. Att utöver dessa hänsynstaganden ha ett undantag för småföretag innebär dels en onödigt dubbelreglering, dels att det ges en felaktig bild av vad tillgänglighetsåtgärder kan innebära. Att förstärka belysningen eller flytta några starkt doftande blommor längre bort från kassan är knappast något som driver en småföretagare i konkurs. Undantaget sänder också en signal om att vissa bestämmelser, som näringsidkaren eller dennes lokalhållare redan omfattas av, inte behöver efterlevas.

För tidigt födda barn

Varje år föds omkring 6 400 barn för tidigt i Sverige. Tack vare en neonatalvård i världsklass överlever de allra flesta, vissa med en så låg födelsevikt som 300 gram. Sverige är i dag ett av de länder som är bäst på att rädda de här barnen till livet.

Att få ett barn som föds för tidigt innebär en kris för de allra flesta av föräldrarna. Många lever i en känslomässig berg- och dalbana som kantas av oro, rädsla och fruktan. När barnet mår så pass bra att det skrivs ut från sjukhuset kan omgivningen lätt tro att allt är frid och fröjd. Men för många följer nu en tid av fortsatt oro, en tid av ständiga återbesök, undersökningar och kontroller. Glädjen av att ha fått ett barn som överlevt kan snabbt vändas till oro för hur det ska gå för den nyblivna familjemedlemmen.

För familjer med infektionskänsliga barn, som de för tidigt födda nästan alltid är, har förkylningssäsongen en helt annan innebörd. För ett infektionskänsligt barn kan samma sjukdom leda till akut behov av respiratorvård. Föräldrar till infektionskänsliga barn får ofta rådet av sjukvården att undvika förskolan. Istället tipsas det om dagmammor eller förlängd föräldradighet. Men dessa familjer får inte fler föräldradagar än andra och dagmammor växer inte på träd i dagens samhälle.

Rent statistiskt går det två prematurfödda barn i varje klass. Trots att studier visar att för tidigt födda barn ofta presterar sämre i skolan, saknar både lärare och skolhälsovård kunskap om den här gruppen och om hur de kan hjälpa barnen att ta vara på sina förmågor och förbättra sina skolresultat.

Samhället är inte rustat för att ta emot dessa barn och deras specifika behov inom BVC, förskola och skola. Föräldrar vittnar om att deras barn inte blir sedda eller förstådda. För dessa måste samhället ta ett bredare och längre ansvar än vad som görs idag. Vården måste göras jämlik. Det ska inte spela någon roll i vilket landsting barnen växer upp. Skolan behöver få resurser för att fortbilda sin personal så att de bättre kan möta dessa barn och anpassa undervisningen till barnens behov, samt blir bättre på att identifiera dem som behöver extra stöd.

Vi anser därför att det måste tas fram ett samlat program för hur de för tidigt födda barnen och deras familjer bäst ska kunna hjälpas inom hälso- och sjukvården, i

förskolan och skolan samt i arbetslivet. Socialstyrelsens vägledning från 2014 är välkommen och angelägen, men omfattar bara neonatalvårdens ansvar.

En skola på lika villkor

Skolan är den plats där vi formas, bildar oss, möter vänner för livet. En bra skola och förskola är det bästa sättet att skapa jämlika möjligheter inför framtiden. I denna miljö, där vi ska ges förutsättningar för livet, är det särskilt viktigt att alla kan vara delaktiga och ha samma valfrihet.

FN:s konvention om personer med funktionsnedsättning är tydlig: Personer med funktionsnedsättning ska på lika villkor som andra få en utbildning med samma kvalitet.

Under den tid Liberalerna (då Folkpartiet liberalerna) ledde Utbildningsdepartementet drev vi igenom flera viktiga reformer för elever med funktionsnedsättning.

I den nya skollagen har det blivit tydligare att särskilt stöd är en rättighet för de elever som behöver det, och att den som inte är nöjd med det stöd de får kan överklaga detta. Liberalerna var också pådrivande för att inrätta Skolinspektionen, som har större resurser och befogenheter än tidigare tillsynsmyndigheter att se till att skolorna faktiskt uppfyller sina skyldigheter.

Liberalerna drev igenom ett förbättrat regelverk för stöd och särskilt stöd. Till exempel ska en elevs behov av särskilt stöd utredas skyndsamt om läraren eller föräldrar anmäler det till rektorn. Vi har också förtydligat i skollagen att elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskraven ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka konsekvenserna av funktionsnedsättningen, dvs. sådant stöd ska inte kunna upphöra för att eleven har nått betyget E. Vi har också drivit igenom att kommuner och rektorer måste fördela skolans resurser så att de som behöver mer får mer.

Men mycket arbete återstår. I praktiken lever svensk skola inte upp till de mål vi själva satt upp, eller de mål som finns i FN:s barnkonvention och i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Fysisk tillgänglighet i skolan

Alltför många skolor har fortfarande alltför bristande fysisk tillgänglighet. Många unga med funktionsnedsättningar kan på grund av otillgängliga lokaler inte gå i samma skola som sina syskon eller kamrater. Istället skjutsas de dagligen långa sträckor till andra skolor. I värsta fall ökar segregeringen än mer när det är dags för gymnasiestudier. De otillgängliga skolorna är naturligtvis stängda också för lärare och annan personal med motsvarande funktionsnedsättningar. Även föräldrar med nedsatt rörelseförmåga begränsas i sitt fria val av skola för sina barn.

De åtgärder som vidtas för att öka tillgängligheten utgår ofta från enskilda elevers behov och inte från ambitionen att generellt tillgängliggöra skolan.

Den bristande tillgängligheten innebär att ungas möjlighet att välja skola begränsas liksom deras möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen och att vara socialt delaktiga. Barn med funktionsnedsättning kan inte vara med sina klasskamrater på rasterna eftersom skolgården och lekredskapen är otillgängliga.

I den miljö där unga vistas en stor del av sin tid måste tillgängligheten vara god – för eleverna men också för lärare och annan personal och för föräldrar. Skollagen kräver att

skolor ska vara ”ändamålsenliga”. Tolkningen av detta innebär dock i praktiken att friskolor tillåts bedriva sin verksamhet i otillgängliga lokaler. Även skolan omfattas av den nya bestämmelsen om bristande tillgänglighet som diskriminering. Det är bra, men otillräckligt. Det räcker inte att kräva tillgänglighetsanpassning vid om- eller tillbyggnad. Skollagen bör förtydligas så att det framgår att alla skolor som huvudregel ska ha grundläggande fysisk tillgänglighet.

Stärk lärarutbildningen

För att få en lärarexamen måste studenten idag ”visa förmåga att identifiera och i samverkan med andra hantera specialpedagogiska behov”. Det kravet behöver skärpas och förtydligas. Alla lärare ska ha grundläggande kunskaper i hur de ska arbeta med elever med funktionsnedsättning, med insikten att detta inte nödvändigtvis innebär ett specialpedagogiskt behov. En elev med rörelsehinder eller synnedsättning kan till exempel behöva hjälpmedel och en tillgänglig fysisk miljö utan att för den skull behöva någon särskild anpassning av själva undervisningen. Även rektorsutbildningen måste innehålla tydliga krav på kunskaper om elever med funktionsnedsättning.

Idrott och hälsa – också för elever med funktionsnedsättning

Barn med funktionsnedsättning har samma rätt som andra barn att delta i skolans alla ämnen, och samma behov av att lära och utvecklas. Men ett ämne det särskilt slarvas med det är idrott och hälsa. Många elever deltar inte alls i undervisningen, varken på lektioner eller på friluftsdagar. De ”befrias” – rakt in i en ohälsosfälla.

Den som är utestängd från undervisningen får sämre förutsättningar för en hälsosam och aktiv livsstil – trots att den som har en funktionsnedsättning inte sällan har större behov av fysisk aktivitet för att behålla och utveckla sina förmågor. Även särskolan misslyckas, trots sin specialisering, med fysisk aktivitet för sina elever.

Alla barn har rätt att delta i idrott och hälsa och på friluftsdagar. Det är skolans ansvar att anpassa undervisningen så att alla kan delta utifrån sina förutsättningar. Vi har redan konstaterat att skolor ska vara tillgängliga. Det gäller förstås också lokalerna för idrott och hälsa. Lärare i idrott och hälsa ska få utbildning och fortbildning i hur undervisningen kan anpassas utifrån olika elevers förutsättningar.

Förutsättningar för en aktiv fritid

Den självskattade ohälsan är 10 gånger högre hos personer med funktionsnedsättning än bland övrig befolkning – och det handlar i hög grad om ohälsa som inte är en direkt följd av funktionsnedsättningen. En del av detta handlar om att en stillasittande fritid är mer än dubbelt så vanligt som bland befolkningen i stort.

Fysisk aktivitet är en av de viktigaste faktorerna för en god hälsa, och offentligfinansierade verksamheter har ett särskilt ansvar att se till att det också blir möjligt för personer med funktionsnedsättning. Anläggningar för lek, aktivitet och spontanidrott, som lekplatser, utegym, badplatser och löparslingor måste vara tillgängliga. Idrottsanläggningar och sporthallar behöver vara tillgängliga, både på planen, i bassängen, i omklädningsrummet och på läktaren. Det behövs ”sportotek” där det går att låna idrottsutrustning och idrottshjälpmedel. Insatser som personlig assistans, kontaktperson, ledsagare och hjälpmedel måste ges i så stor utsträckning att det möjliggör ett aktivt liv.

Idrottsrörelsen måste samtidigt bli bättre på att inkludera personer med funktionsnedsättning. Riksidrottsförbundet har egna interna mål, och målen för statens stöd till idrotten är tydliga med att de ska verka inkluderande. Trots tydliga mål är idrott för personer med funktionsnedsättning satt på undantag, och där det finns sker det ofta som en verksamhet skild från andra barn och unga, inte integrerat. Regeringen bör ta initiativ till en dialog med idrotten om hur fler personer med funktionsnedsättning ska nås av och inkluderas i idrottsverksamhet.

Bengt Eliasson (L)

Barbro Westerholm (L)

Tina Acketoft (L)

Mats Persson (L)

Christer Nylander (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Maria Weimer (L)